

ALDONA MARIA PWKO

**Dialog religijny chrześcijan i muzułmanów w Polsce.
Instytucje kościelne działające na rzecz porozumienia
międzyreligijnego**

Interreligious dialogue of Christians and Muslims in Poland.
Church institutions working for the interreligious collaboration

Pokojowe współzycie wyznawców islamu oraz chrześcijan w bliskim sąsiedztwie był i nadal jest znakiem podejmowania dialogu. Odmienność religii, obrządków, potraw, a zarazem podobieństwo stylu życia, ponoszenia trudów codzienności, oddawania życia za wspólną ojczyznę. Dialog między społecznością muzułmańsko-tatarską i polską miał podłoże dialogu życia. Obok wspólnego istnienia na jednej ziemi, głównie na wschodzie Polski, dialog ten miał szczególnie wymiar w przełomowych momentach wydarzeń historycznych. Wspólna walka o niepodległość, obrona przed okupantem hitlerowskim, trudny czas reżimu PRL aż po ponowne odzyskanie wolności społecznej i religijnej¹.

Polska jako pierwsza w Europie, w 1958 roku zorganizowała tydzień zbliżenia kulturalnego ze światem islamu. Był to element Projektu Wschód–Zachód, zaproponowany przez Konferencję Generalną UNESCO w New Delhi w 1956 roku. Wówczas Grupa Robocza tegoż Projektu uznała, że Polska jest krajem posiadającym w swej historii „intensywne obcowanie z muzułmańskim Orientem”².

Na terenie Rzeczypospolitej nastąpiło zetknięcie oraz spotkanie ze sobą dwóch wielkich religii monoteistycznych, a tym samym spotkanie różnowiernej ludno-

¹ Por. E. Sakowicz, *Dialog chrześcijaństwa i islamu w Polsce*, „Collectanea Theologica” (1996) nr 4 (66), s. 196.

² Por. M. Konopacki, *Ludzka communio w doświadczeniu międzyreligijnym: muzułmanie w otoczeniu chrześcijan w Polsce* [w:] A. Zaborski (red.), *Islam i chrześcijaństwo: materiały sympozjum w Krakowie 12-14.04.1994*, Kraków 1995, s. 141-142.

ści. Odmienne wielbienie Boga Stwórcy uwypuklało i nadal to czyni, różnice między chrześcijanami a muzułmanami zamieszkującymi w Polsce. Łączy nas to samo powietrze, którym oddychamy, problemy społeczne, a także polityczne oraz nieustanna świadomość łączności z chrześcijanami, ze wszech stron otaczającymi małą społeczność muzułmańską: w sklepach, urzędach i szkołach. Muzułmanie żyjący w Polsce upowszechnili jedną z najważniejszych norm, obowiązujących w islamie. Norma ta dotyczy współżycia międzyludzkiego. Zobowiązuje ona wiernych Allaha do pielęgnowania przyjaznych i zgodnych więzów z sąsiadami oraz traktowaniem ich jak bliskich krewnych. Bowiem pozytywne relacje społeczne z sąsiadami są w islamie niezwykle szanowane i ważne. Dlatego też na terenach Rzeczypospolitej wykształciły się postawy otwartości na odmienne wartości, obyczaje oraz kultury. Zdarzały się i takie sytuacje, gdy to muzułmanie obserwując lub będąc bezpośrednimi świadkami moralnego upadku swoich sąsiadów, starszych braci w wierze, wskazywali im drogi naprawy niewłaściwego postępowania oraz powrót na właściwą ścieżkę prowadzącą do Boga, wykorzystując wzory wartości chrześcijańskich³.

Jest jeszcze jeden istotny aspekt dialogu i obecności islamu w Polsce, o którym Tadeusz Kowalski napisał: „Wymownym świadectwem oporności islamu są także nasi Tatarzy, którzy zewsząd oblani morzem chrześcijańskim, mimo zraty ojczystego języka i obyczaju wschodniego, nie sprzeniewierzyli się przez wieki swojemu prorokowi”⁴. Wyznawcy Allaha są przykładem praktykowania wiary oraz jej pielęgnowania, nawet w trudnych okolicznościach. Od muzułmanów można uczyć się jak otwarcie bronić własnych przekonań i wartości religijnych.

Dla wielu chrześcijan, głęboka wiara muzułmanów była wzorem do naśladowania oraz przykładem do powielania we własnym życiu. Charles de Foucauld żyjąc wśród wyznawców islamu, powiedział: „Ja zaś jestem bez religii”⁵, a Louis Massignon stwierdził: „Moje nawrócenie na chrześcijaństwo stało się za sprawą świadectwa Boga, zawartego w wierze muzułmańskiej”⁶. Zatem stawianie jednej religii przeciw drugiej jest błędnym postępowaniem, ponieważ oddala ludzi wierzących od Boga. Osoby odpowiedzialne za dialog międzyreligijny winny czynić wszystko, aby doprowadzić do zbliżenia różnych społeczeństw we wzajemnym porozumieniu.

W latach osiemdziesiątych podejmowane były pierwsze próby wprowadzenia dialogu katolicko-muzułmańskiego. Wówczas w nabożeństwach ekumenicznych brali udział przedstawiciele polskiego islamu: imam Warszawy Mahmud

³ Tamże, s. 142-144.

⁴ T. Kowalski, *Na szlakach islamu*, Kraków 1935, s. 85.

⁵ Cyt. za: M. Konopacki, *Ludzka communio w doświadczeniu...*, art. cyt., s. 146.

⁶ Tamże.

Taha Żuk⁷ oraz imam muzułmańskich dyplomatów akredytowanych w Warszawie Nazim Barber⁸.

Lokalizacja gdańskiego meczetu jest również przejawem dialogu międzyreligijnego. Obok meczetu znajduje się kościół katolicki pod wezwaniem św. Stanisława Kostki. Muzułmanie gdańscy obserwują chrześcijan wstępujących do meczetu, pragnących wsłuchać się arabskie brzmienie recytowanych modlitw. Niektórzy zaś opuszczając islamską świątynię, czynią znak krzyża⁹.

Warto przypomnieć o fenomenalnym przykładzie dialogu między chrześcijaństwem a islamem w Polsce. Wspólna cela w warszawskim więzieniu „Pawiak”, później gehenna Oświęcimia połączyła chrześcijanina i muzułmanina. Św. Maksymilian Maria Kolbe i Jan Jakub Szegidewicz. Ks. Konrad Szweda nazwał Szegiedewicza „Koronnym świadkiem męczeństwa”, był on bowiem głównym świadkiem w procesie beatyfikacyjnym na szczeblu diecezjalnym i apostołskim, świętego dziś, franciszkanina¹⁰.

Biskupi Polscy w liście pasterskim: „Dialog – zadanie na nowy wiek” z 28 listopada 2003 roku, napisali: „Przez szukanie platform wzajemnego poznania dla zgodnego współżycia, pragniemy iść drogą wskazań zawartych w nauczaniu Soboru Watykańskiego II i Jana Pawła II, chociaż (...) w krajach o większości muzułmańskiej, często chrześcijanie narażeni są na prześladowanie i nie mają równych praw z muzułmanami. My chcemy, zgodnie z największym przykazaniem miłości, rozszerzać dobro, zgodę i braterstwo wśród wszystkich dzieci jednego Ojca, który jest w niebie”¹¹. Biskupi wyrazili również pragnienie powołania oraz wspólnego prowadzenia instytutów naukowo-badawczych i społecznych, które podjęłyby trud pracy na rzecz promocji i rozwoju dialogu chrześcijańsko-muzułmańskiego na wielu płaszczyznach życia¹².

Chrześcijaństwo uważa, że Kościół przekazuje swoją wiedzę, mądrość oraz naukę innym ludom i ich religiom, przy jednoczesnym ubogacaniu siebie. W relacji muzułmanie – katolicy w Polsce główną barierą, hamującą wzajemne rozumienie siebie jest słaba znajomość religii islamu przez chrześcijan. Dlatego tak

⁷ Imam Mahmud Taha Żuk jest przewodniczącym szyickiego ugrupowania religijnego działającego w Polsce, o nazwie Stowarzyszenie Jedności Muzułmańskiej. Dokładnie o działalności stowarzyszenia będzie mowa w dalszej części niniejszej dysertacji.

⁸ Por. E. Śliwka, *Islam – dzieje, doktryna, obrzędowość, dialog z chrześcijaństwem* [w:] E. Śliwka (red.), *Dzień muzułmański. Pieniężnieńskie Spotkania z Religiami*, Pieniężno 1985, s. 13.

⁹ Por. M. Konopacki, *Kościół i meczet. Ku oliwskiej ekumenii*, „Gwiazda Morza. Gdański dwutygodnik katolicki” (1989) nr 24, s. 8.

¹⁰ Por. K. Szweda, *Koronny świadek męczeństwa*, „Gość Niedzielny” (1984) nr 46, s. 5.

¹¹ *Dialog – zadanie na nowy wiek. List Episkopatu Polski, Częstochowa 28 listopada 2003*, „Biuletyn Ekumeniczny” (2004) nr 1 (129), s. 107.

¹² Tamże.

ważna jest współpraca ludzi nauki i kultury reprezentujących obie religie. Polscy muzułmanie wnoszą wkład w dialog muzułmańsko-katolicki poprzez własne publikacje, które ukazywały się w formie haseł w Encyklopedii Katolickiej. Ponadto wyznawcy islamu publikują również swoje prace w periodykach katolickich, np. *Collectanea Theologica* wydawanej przez Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oraz w *Biuletynie Ekumenicznym*¹³.

Zagadnienie dialogu z wyznawcami islamu zostało podjęte także podczas VI Zjazdu Gnieźnieńskiego, zatytułowanego „Europa Dialogu”, odbywającego się we wrześniu 2005 roku w Gnieźnie. Udział w spotkaniu wzięli przedstawiciele muzułmanów w Polsce mufti Tomasz Miśkiewicz oraz osoby zajmujące się zagadnieniem islamu, którzy wzięli udział w dyskusjach. W piątek 16 września 2005 roku w dyskusji „Polska katolicka czy ekumeniczna?” uczestniczyli mufti Tomasz Miśkiewicz oraz przewodniczący Rady Wspólnej Katolików i Muzułmanów Zdzisław Bielecki¹⁴. Drugiego dnia zjazdu Agata Nalborczyk z UW wzięła udział w warsztatach zatytułowanych: „Dialog na pograniczu kultur czy Polacy edukacyjnym pomostem między Wschodem a Zachodem?”¹⁵.

1. RELACJE MIĘDZY KOŚCIOŁEM KATOLICKIM A MUZUŁMANAMI W POLSCE

Przejawem dialogu na gruncie Polski jest Dzień Islamu w Kościele katolickim. Dialog ma służyć przewyciężaniu wzajemnych niechęci i uprzedzeń, a zarazem ma stanowić element pogłębiania szacunku dla wyznawców innych religii. Celem jest ukazywanie tego, co łączy chrześcijan i muzułmanów, w myśl słów: „z tego powodu cenią życie moralne i oddają Bogu cześć głównie przez modlitwę, jałmużnę i post” (DNR 3). Taka postawa ma służyć do rozpowszechniania się idei pokoju na świecie¹⁶.

Jan Paweł II w przemówieniu „Chrześcijanie i muzułmanie w służbie pokoju”, powiedział: „Religie wnoszą ważny wkład w misję budowania pokoju. Każda mówi o człowieku i jego zobowiązaniach wobec Stwórcy, samego siebie oraz bliźnich. Dlatego religie powinny pielęgnować i odrzucać wszelkie formy przemocy, ponieważ są sprzeczne z właściwym celem dążeń, którymi jest pojednanie ludzi ze sobą nawzajem oraz z samym Bogiem”¹⁷.

¹³ Por. E. Sakowicz, *Dialog chrześcijaństwa i islamu w Polsce...*, art. cyt., s. 195.

¹⁴ Por. *Program VI Zjazdu Gnieźnieńskiego 16-18 września 2005*, Gniezno 2005, s. 5.

¹⁵ Tamże, s. 7.

¹⁶ Por. A. Nalborczyk, S. Grodz, *Muzułmanie i chrześcijanie – droga w kierunku dialogu* [w:] A. Parzymies (red.), *Islam a terroryzm*, Warszawa 2003, s. 155-157.

¹⁷ Jan Paweł II, *Chrześcijanie i muzułmanie w służbie pokoju*, „L'Osservatore Romano” (2004) nr 11-12 (268), s. 24.

Papież wskazał również na poznanie oraz wzajemny szacunek chrześcijan i muzułmanów, który służyć będzie rozwijaniu dialogu międzyreligijnego. Lepsze poznanie tradycji i mentalności wyznawców obu religii, historii oraz celów realizacji w świecie współczesnym, zaowocuje współpracą na rzecz pokoju dla zapewnienia lepszej przyszłości. Zatem winny być organizowane spotkania zwierzchników religijnych, aby rozbudzić pragnienie bliższego poznania siebie nawzajem wśród zwykłych ludzi, we wspólnotach wierzących miast i wsi¹⁸.

Pierwsze działania na rzecz dialogu chrześcijańsko–muzułmańskiego w Polsce podjął ks. bp Władysław Miziołek. Przyjął on u siebie w połowie lat osiemdziesiątych Wielkiego Muftiego Libanu Szejcha Hassana Khalida¹⁹. Natomiast polscy muzułmanie brali udział w spotkaniach ekumenicznych w parafii św. Zofii w Warszawie²⁰.

2. KOMITET DO SPRAW DIALOGU Z RELIGIAMI NIECHRZEŚCIJAŃSKIMI

Komitet do Spraw Dialogu z Religiami Niechrześcijańskimi był odpowiedzią na reformę Kurii Rzymskiej oraz watykańską dyspozycję zgodnie, z którą struktury poszczególnych Kościołów lokalnych powinny być identyczne z watykańskimi. W czerwcu 1996 roku w ramach Episkopatu Polski powstała Rada do Spraw Dialogu Międzyreligijnego. W jej strukturę weszły trzy Komisje do Spraw Dialogu: z judaizmem, z innymi religiami, z niewierzącymi. Celem Komisji do spraw dialogu z innymi religiami było poprowadzenie owocnego dialogu polskiego Kościoła z polskimi muzułmanami²¹. Organizatorem Komitetu do Spraw Dialogu z Religiami Niechrześcijańskimi, z upoważnienia abp Stanisława Gądeckiego był prof. Eugeniusz Sakowicz²².

Komitet do Spraw Dialogu z Religiami Niechrześcijańskimi działa w ramach Rady do Spraw Dialogu Religijnego Konferencji Episkopatu Polski, jej pierw-

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Szejjch Hassan Khalid gościł w Polsce dwukrotnie: w październiku 1984 roku oraz w grudniu 1986 roku. Por. A. Pogorzelski, *Polscy Tatarzy*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” (2004) nr 3 (38), s. 64.

²⁰ Por. A. Skowron-Nalborczyk, S. Grodz, *Kontakty muzułmańsko-chrześcijańskie w Polsce?*, „Collectanea Theologica” (2003) nr 1 (73), s. 193.

²¹ Por. E. Sakowicz, *Dialog chrześcijaństwa i islamu...*, art. cyt., s. 196.

²² Komitet do Spraw Dialogu z Religiami Niechrześcijańskimi jest stałym zespołem Rady do Spraw Dialogu Religijnego, w której skład wchodził (stan na 2003 rok): przewodniczący: ks. bp Stanisław Gądecki, członkowie: ks. bp Bronisław Dębowski, ks. bp Tadeusz Pikus. Konsultorzy: ks. prof. Jerzy Bagrowicz, ks. prof. Waldemar Chrostowski, ks. prof. Łukasz Kamykowski, ks. prof. Henryk Seweryniak, ks. dr Waldemar Szczerbiński, dr hab. Eugeniusz Sakowicz, Stanisław Latek. Por. *Akta Konferencji Episkopatu Polski 2003*, nr 8, Warszawa 2003, s. 81.

szym przewodniczącym był bp Tadeusz Pikus²³. Biskup Tadeusz Pikus jest propagatorem dialogu międzyreligijnego, i nieustannie przypomina: „Trzeba jednak pamiętać, że dialog nie może zastępować misji głoszenia Chrystusa, ale powinien jej towarzyszyć. Celem każdej religii jest zbawienie wiernych, dlatego ważne jest głoszenie Słowa Bożego, ale z uwzględnieniem wolności sumienia innych”²⁴.

Komitet do Spraw Dialogu z Religiami Niechrześcijańskimi podejmuje zagadnienia o charakterze dialogicznym oraz opracowuje i przygotowuje nowe inicjatywy, dążące do owocnego porozumienia między różnymi religiami niechrześcijańskimi, wśród których znajduje się także problem islamu. Bp Tadeusz Pikus podkreśla z całą mocą, że: „Idea dialogu międzyreligijnego zdecydowanie sprzeciwia się fanatycznej i fundamentalistycznej postawie człowieka religijnego. Albowiem nie urzeka nas już ani ‘ogień i miecz’ w imię Boga, ani ‘humanistyczna’ i bezbożna miłość bliźniego”²⁵.

Wśród wielu zagadnień oraz problemów bieżących Komitet do Spraw Dialogu z Religiami Niechrześcijańskimi zajmuje się zagadnieniami dotyczącymi islamu. Podczas spotkań omawiane są bieżące wydarzenia związane z relacjami katolicko-muzułmańskimi. Przykładem niech będzie relacja ks. Eugeniusza Śliwki z sesji popularnonaukowej, podejmującej temat: „Zrozumieć islam. Dialog ludzi i kultur”. Sesję zorganizowało Towarzystwo Kultury Muzułmańskiej w Rzeczypospolitej Polskiej w Gdańsku²⁶. Podczas prac komitetu analizowana była również Deklaracja Islamsko-Katolickiego Komitetu Łączności z 8 sierpnia 2002 roku²⁷.

²³ Bp Tadeusz Pikus funkcję tę pełnił do 2006 roku. Od 2007 roku przewodniczącym Komitetu do Spraw Dialogu z Religiami Niechrześcijańskimi został mianowany bp Romuald Kamiński.

²⁴ Wypowiedź ks. bp T. Pikusa podczas dyskusji nad książką A. Rollina, *Islam, chrześcijaństwo i Zachód*, Kraków 2004, na Targach Wydawców Katolickich 16.04.2004 w Warszawie. Por. *Nie bójmy się dialogu z muzułmanami* [online], [dostępne 12.03.2007] w World Wide Web: <http://www.arabia.pl/content/view/273235/133/>.

²⁵ T. Pikus, *Przesłanie wygłoszone podczas obchodów Dnia Islamu w Papieskim Wydziale Teologicznym. Warszawa 26 stycznia 2005 roku*, „Biuletyn Ekumeniczny” (2005) nr 1 (133), s. 73.

²⁶ II Dni Kultury Muzułmańskiej w Gdańsku odbyły się we wrześniu 2002 roku. Natomiast sesja naukowa odbyła się 28 września. Znamcy islamu z Polski oraz przybyli goście spoza granic kraju omawiali płaszczyzny życia społecznego, na których możliwe jest prowadzenie dialogu międzykulturowego, po zamachach terrorystycznych na Nowy Jork i Waszyngton. Wygłoszono m.in. O. Al-Sanousi, *Arabia Saudyjska i Polska. Tradycje tolerancji religijnej*; J. Danecki, *Granice tolerancji w islamie*; A. Wąs, *Dialog Chrześcijan i Muzułmanów drogą wzajemnego poznania*. Por. H. Szabanowicz, *Instytucje społeczno-kulturalne mniejszości tatarskiej w Gdańsku* [w:] A. Chodubski, A. Waśkiewicz (red.), *Tożsamość kulturowa. Szkice o mniejszościach narodowych na Pomorzu Gdańskim*, Gdańsk 2005, s. 62.

²⁷ Islamsko-Katolicki Komitet Łączności jest międzynarodową organizacją działającą na rzecz dialogu katolików z muzułmanami. Przedstawicielem katolików jest abp Michael Fitzgerald (odpowiedzialny w Watykanie za kontakty z niechrześcijanami), a muzułmanów – Hamid Al-Rifaie. Oficjalna strona internetowa Islamsko-Katolickiego Komitetu Łączności dostępna jest w World Wide Web: <http://dialogueonline.org/top.htm>.

Dyskutowano również nad „instrukcją pastoralną” podejmującą kwestię dialogu z religiami niechrześcijańskimi w Polsce oraz podjęto prace związane z organizacją kolejnych Dni Islamu. Członkowie Komitetu omówili również potrzebę utworzenia diecezjalnych referentów do spraw dialogu międzyreligijnego. Bp Tadeusz Pikus wyraził nadzieję, że powołanie referentów będzie miało wymiar edukacyjny, służący przygotowaniu Kościoła do dialogu. To zadanie jest szczególnie ważne, ponieważ chrześcijaństwo jest religią apostołską oraz religią dialogu.

Obecny skład Komitetu stanowią: przewodniczący ks. bp Romuald Kamiński oraz członkowie: ks. Marek Danielewski, ks. dr Wojciech Kluj OMI, ks. dr Rafał Markowski, ks. prof. UKSW dr hab. Jarosław Różański OMI, prof. dr hab. Eugeniusz Sakowicz, ks. prof. UWM dr hab. Jacek Pawlik SVD, ks. dr Adam Wąs SVD²⁸.

3. RADA WSPÓLNA KATOLIKÓW I MUŻULMANÓW

Inicjatorem spotkań z muzułmanami była Fundacja Dzieło Odbudowy Miłości²⁹ zajmująca się działalnością charytatywną oraz budowaniem porozumienia i pokoju³⁰.

Pierwszym nieformalnym przedsięwzięciem, mającym na celu zbliżenie do siebie wyznawców dwóch religii monoteistycznych była Msza święta w intencji pokoju na świecie, sprawowana w grudniu 1994 roku. Eucharystię, w której uczestniczyli katolicy i muzułmanie celebrował ks. bp Władysław Miziołek w kościele p.w. św. Aleksandra w Warszawie³¹.

Fundacja D.O.M. zorganizowała w dniach 13-14 czerwca 1997 roku w Warszawie uroczystość związaną z obchodami 600-lecia osadnictwa Tatarów w Rzeczypospolitej, zatytułowaną „Dni Tatarów”³², pod hasłem: „W służbie Bogu i Rzeczypospolitej”³³. Wydarzeniem centralnym była konferencja naukowa na

²⁸ Skład Komitetu ds. Dialogu z Religiami Niechrześcijańskimi [online], [dostępne 3.11.2009] w World Wide Web <http://episkopat.pl/?a=rady#r6>.

²⁹ Fundacja Dzieło Odbudowy Miłości stosuje skrót swojej nazwy D.O.M. Ten skrót będzie również używany dla określenia Fundacji w niniejszej dysertacji.

³⁰ Siedziba Rady Wspólnej Katolików i Muzułmanów znajduje się w Warszawie przy ul. Madalińskiego 69a. Por. *Kontakt* [online], [dostępne 9.03.2007] w World Wide Web: http://www.rwkm.nieobojetni.pl/index.php?option=com_contact&Itemid=18

³¹ Por. A. Nalborczyk, S. Grodz, *Kontakty muzułmańsko-chrześcijańskie w Polsce...*, art. cyt., s. 193.

³² Por. E. Sakowicz, *Dni Tatarów w Warszawie*, „Biuletyn Ekumeniczny” (1997) nr 3 (103), s. 57-59.

³³ Spis wygłoszonych referatów znajduje się w „Biuletynie Ekumenicznym” (1997) nr 3 (103), s. 58-59.

Uniwersytecie Warszawskim. Wówczas także w warszawskim Centrum Islamu 13 czerwca 1997 roku, 7 dnia miesiąca Safar³⁴ 1481 roku wg kalendarza muzułmańskiego, powstała Rada Chrześcijan i Muzułmanów³⁵. W jej skład weszło siedem osób wyznających islam oraz siedmiu reprezentantów Kościoła katolickiego. Pierwszymi współprzewodniczącymi Rady Chrześcijan i Muzułmanów zostali: mufti Nusret Kujrakovic oraz Eugeniusz Sakowicz³⁶. Na prośbę wyznawców Allaha ograniczono zakres działalności Rady Chrześcijan i Muzułmanów do Kościoła katolickiego z zachowaniem możliwości otwarcia na inne wyznania chrześcijańskie. Wówczas również zmieniono nazwę, która brzmi: Rada Wspólna Katolików i Muzułmanów (dalej: RWKiM)³⁷.

Pomysłodawcą powstania Rady był Zdzisław Bielecki prezes wspomnianej już Fundacji D.O.M. RWKiM propaguje, a także umacnia pokój. Pragnie zaniechania wszelkich przejawów agresji i nietolerancji we wzajemnych kontaktach, a także zapobieganie konfliktom przez otwartość na inność oraz wzajemne poznanie i zrozumienie. RWKiM jest organem akceptowanym i wspieranym przez Konferencję Episkopatu Polski. W jej pracach od momentu powstania uczestniczył śp. ks. bp Władysław Miziołek, po śmierci biskupa, jego miejsce w 2000 roku zajął bp. Tadeusz Pikus³⁸.

List z gratulacjami do RWKiM oraz zachętą do dalszej owocnej pracy na rzecz dialogu katolików i muzułmanów w Polsce oraz poza jej granicami wystosował przewodniczący Papieskiej Rady do spraw Dialogu Międzyreligijnego kard. Francis Arinze, bowiem działalność RWKiM posiada akceptację Stolicy Apostolskiej. Pracę Rady wyznaczają dokumenty Soboru Watykańskiego II, szczególnie deklaracja *Nostra aetate*, a także nauczanie papieża Jana Pawła II³⁹.

³⁴ Safar – nazwa drugiego z kolei miesiąca w kalendarzu muzułmańskim, ozn. „nowonarodzony”. Por. M. Dziekan, *Rok religijny w islamie* [w:] R. Kirste, H. Schultze (red.), *Święta wielkich religii*, Warszawa 1998, s. 70.

³⁵ Por. M. Konopacki, *600-lecie polskich Tatarów. Z Rzeczpospolitą na wieki*. „Biuletyn Ekumeniczny” 1997 nr 4 (104), s. 75.

³⁶ Ponadto w skład Rady Chrześcijan i Muzułmanów weszli również: imam Jan Sobolewski – ówczesny przewodniczący Najwyższego Kolegium MZR w Polsce, imam Selim Chazbijewicz – wiceprzewodniczący Związku Tatarów RP, prof. Jan Tyszkiewicz – historyk, zajmujący się dziejami Tatarów na terenach Rzeczypospolitej, redaktor Urszula Doroszevska – zasłużona w walce o swobody obywatelskie dla społeczności tatarskiej. Por. Z. Bielecki, *Refleksje o dialogu chrześcijańsko-muzułmańskim w Polsce i na świecie oraz powołaniu Rady Chrześcijan i Muzułmanów*, „Biuletyn Ekumeniczny” 1997 nr 4 (104), s. 82-83; por. E. Sakowicz, *Rada Wspólna Katolików i Muzułmanów*, „Collectanea Theologica” (1998) nr 1 (68), s. 177.

³⁷ Na określenie Rady Wspólnej Katolików i Muzułmanów w dalszej części artykułu będzie stosowany skrót: RWKiM.

³⁸ Por. Z. Bielecki, *Rada Wspólna Katolików i Muzułmanów – informacja ogólna*, „Biuletyn Ekumeniczny” 2001 nr 1 (117), s. 55-57.

³⁹ Por. E. Sakowicz, *Rada Wspólna Katolików i Muzułmanów...*, art. cyt., s. 178.

RWkiM przyjęła także siedmiopunktową Deklarację Programową⁴⁰, która podejmuje aktualne problemy współczesnego świata. Znalazły się w niej następujące zagadnienia: pluralizm społeczny oraz narodowościowy, wzrost nacjonalizmów i agresji w stosunkach międzyludzkich, perspektywa konfliktów cywilizacji, zanieczyszczenie środowiska naturalnego oraz przeludnienie, upadek hierarchii wartości i norm etycznych, powstawanie coraz większych obszarów nędzy i rozpad tradycyjnych więzów rodzinnych, a także społecznych. Dlatego też wyznawcy dwóch religii monoteistycznych: katolicy i muzułmanie, pragną podjęcia dialogu i współpracy dla wzajemnego poszanowania oraz obrony tych obszarów i form życia społecznego, będących wspólnymi dla katolików i muzułmanów⁴¹.

Celem powołania Rady jest dialog między obiema religiami oraz cywilizacjami: łańską i muzułmańską⁴². Działalność RWkiM ukierunkowana jest na wzajemne poznanie religii, kultur, historii oraz tradycji katolicyzmu i islamu, jednocześnie dążąc do pokonania stereotypów wynikających z nieznajomości zwyczajów oraz praktyk drugiej strony⁴³. Rada po przez działalność informacyjną w zakresie obu religii oraz wzajemnych stosunków pragnie wypracować swobodę praktyk religijnych dla obu społeczności wyznających odmienne religie, przy obowiązkowym poszanowaniu inności, a także odrębności każdej z nich⁴⁴. RWkiM odwołuje się do 600 letniej tradycji pokojowego współistnienia wyznawców islamu i chrześcijaństwa na ziemiach Rzeczypospolitej. Pragnie podejmować działania pokojowego współistnienia wyznawców obu religii oraz zapobiegać konfliktom zarówno w społeczności lokalnej, jak i międzynarodowej o różnych tradycjach kulturowych i religijnych⁴⁵. Na zakończenie Deklaracji Programowej wyrażona została nadzieja oraz pragnienie mówiące o działalności RWkiM na rzecz nieustannego dialogu i zbliżania między chrześcijaństwem i islamem, zgodnie z wymogiem czasu⁴⁶.

RWkiM w 2000 roku podjęła uchwałę, w której stwierdziła: „w osobie Jana Pawła II widzimy wzór człowieka dialogu XXI wieku”, tym samym nadając Papieżowi tytuł „Człowiek Dialogu”⁴⁷. Właśnie wzór i postępowanie: działalność, nauczanie oraz postawa Jana Pawła II, sprawiło że RWkiM podejmowała liczne inicjatywy w zakresie dialogu chrześcijańsko-muzułmańskiego. Drogowskazem

⁴⁰ Por. *Deklaracja Programowa Rady Wspólnej Katolików i Muzułmanów* [online], [dostępne 17.03.2007] w World Wide Web: http://www.rwkim.nieobojetni.pl/?p=p_7&sName=deklaracja. Dla określenia *Deklaracji Programowej* zostanie zastosowany skrót DP.

⁴¹ Por. DP pkt. 1.

⁴² Tamże, pkt. 2.

⁴³ Tamże, pkt. 3.

⁴⁴ Tamże, pkt. 4.

⁴⁵ Tamże, pkt. 6.

⁴⁶ Tamże, pkt. 7.

⁴⁷ Por. Z. Bielecki, *Rada Wspólna Katolików...*, art. cyt., s. 56-57.

stały się wydarzenia pontyfikatu Jana Pawła II: spotkanie z młodymi muzułmanami w Casablance oraz papieska wizyta w Wielkim Meczece w Damaszku.

Po śmierci Jana Pawła II RWKiM wydała oświadczenie: „Łączymy się w bólu z wiernymi i hierarchami Kościoła katolickiego, z wszystkimi ludźmi z różnych kultur, wyznań, religii, którzy kochali papieża Jana Pawła II – Karola Wojtyłę z Wadowic. (...) Był dla nas autorytetem i przyjacielem. Jest nam trudno pogodzić się z jego odejściem”⁴⁸.

Członkowie RWKiM angażują się we współorganizację konferencji, odczytów i sympozjów naukowych poświęconych dialogowi chrześcijańsko-muzułmańskiemu. RWKiM jest jedyną taką organizacją w Europie. Swoim działaniem wykracza poza granice Polski, zrzeszając muzułmanów z innych krajów europejskich, przystąpili do niej przedstawiciele islamu z krajów takich jak: Litwa, Białoruś i Ukraina. Jej działalność to przede wszystkim organizowanie międzynarodowych i lokalnych sympozjów naukowych, a także wydawanie oświadczeń dotyczących relacji oraz współdziałania chrześcijan i muzułmanów w Polsce i świecie⁴⁹.

Abp Michael L. Fitzgerald w liście do katolickiego Współprzewodniczącego RWKiM napisał: „Polska ma do zaoferowania Europie, oprócz innych wartości, tradycję przeszło 600 letniego współżycia wyznawców islamu i chrześcijan. Bezkonfliktowe istnienie w kraju chrześcijańskim mniejszości muzułmańskiej jest propozycją dla wstrząsanej konfliktami Europy Zachodniej”⁵⁰.

RWKiM wydaje oświadczenia odnoszące się do aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w Polsce i na świecie. Po zamachach terrorystycznych 11 września 2001 roku na World Trade Center i Pentagon napisano: „RWKiM wyraża ubolewanie i przekazuje wyrazy współczucia wszystkim cierpiącym z powodu terroru i przemocy. Modlimy się w ich intencji”⁵¹. Natomiast strona muzułmańska wydała następujące oświadczenie: „Ci, spośród muzułmanów, którzy decydują się na samobójcze ataki terrorystyczne, stawiają się automatycznie poza religią islamu. Samobójstwo, bowiem z punktu widzenia islamu, jest grzechem niewybaczalnym, poprzez który każdy popełniający go muzułmanin, przestaje nim być”⁵². Wówczas również RWKiM wyraziła stanowczy protest przeciwko przenoszeniu konfliktów gospodarczych i politycznych na płaszczyznę stosun-

⁴⁸ *Kondolencje katolików i muzułmanów. Rada Wspólna Katolików i Muzułmanów* [online], [dostępne 16.02.2007] w World Wide Web: <http://www.forum-znak.org.pl/index.php?t=studia&id=122>.

⁴⁹ Por. M. Dziekan, *Tatarzy – polscy muzułmanie*, „Jednota” (2000) nr 8-9, s. 43.

⁵⁰ *Rada Wspólna Katolików i Muzułmanów* [online], [dostępne 28.03.2007] w World Wide Web: http://www.muzulmanie.pl/imprezy.php?id_im=dzis0301.

⁵¹ *Oświadczenie Rady Wspólnej Katolików i Muzułmanów z 19 października 2001 roku* [online], [dostępne 9.05.2007] w World Wide Web: <http://www.tolerancja.pl/?kat=5&id=2>.

⁵² Tamże.

ków międzyreligijnych. Wezwała również strony walczące do pokoju i dialogu, ponieważ tylko dialog dający wzajemne poznanie oraz zrozumienie i poszanowanie drugiej strony jest realną perspektywą pokoju dla świata.

Działalność RWKiM dostrzegana jest także przez obcokrajowców. Ambasador Libanu Ahmed Ibrahim docenił dzieła RWKiM, a zwłaszcza jej dążenie do umacniania pokoju, rozwijania kontaktów międzykulturowych oraz zapobieganie konfliktom. „Dążenie do obustronnego zrozumienia przekonań, ich przestrzeganie, tolerancja jak również braterska miłość, a także przyjęcie kulturowego pluralizmu, będzie podstawą pokoju i stabilizacji na świecie. Nie można nie dostrzec religijnej oraz kulturowej wielości w obecnych czasach. Jest ona częścią tożsamości oraz dziedzictwa każdej społeczności, a zarazem elementem wzajemnej komunikacji”⁵³ mówił Ahmed Ibrahim.

Obecnie RWKiM kierują: współprzewodniczący ks. dr Adam Wąs SVD oraz dr Artur Konopacki, skarbnikiem jest Halina Szahidewicz, dr Agata Skowron-Nalborczyk pełni funkcję sekretarza oraz ks. dr Stanisław Grodz⁵⁴.

4. DZIEŃ ISLAMU W KOŚCIELE KATOLICKIM

Dzień Islamu w Kościele katolickim w Polsce, prawdopodobnie nie ma odpowiednika na świecie. W tym dniu chrześcijanie i muzułmanie spotykają się razem na modlitwie. Spotkanie to ma przede wszystkim wymiar duchowy, o szczególnym znaczeniu we współczesnym świecie, w którym nieustannie trwa walka zbrojne w krajach muzułmańskich⁵⁵.

Modlitwy w intencji pokoju oraz współdziałanie razem z wyznawcami islamu są organizowane w wielu świątyniach katolickich w Polsce: Warszawie, Piętnie, Krakowie i Lublinie. Gromadzą wyznawców Boga Jedyneego na modlitwie oraz na gruncie kulturalno–naukowym.

W styczniu 1997 roku Fundacja Dzieło Odbudowy Miłości w ramach obchodów Tygodnia o Jedność Chrześcijan zorganizowała w kościele św. Anny w Warszawie „Dzień modlitwy o pokój na świecie” z udziałem muzułmanów. W Modlitwie Powszechnej, której wezwania odczytywali duchowni kościołów chrześcijańskich zrzeszonych w Polskiej Radzie Ekumenicznej, wezwanie odczytał również ówczesny najwyższy duchowny muzułmański w Polsce, imam Nur-

⁵³ *III Dzień Islamu w Kościele katolickim*, „Wiadomości KAI” (2003) nr 4 (566), s. 25.

⁵⁴ *Władze Rady Wspólnej Katolików i Muzułmanów w kadencji 2008-2010* [online], [dostępne 3.11.2009] w World Wide Web http://rwkm.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=56&Itemid=41

⁵⁵ Por. M. Danielewski, *IV Dzień Islamu w Kościele Katolickim*, „Biuletyn Ekumeniczny” (2004) nr 1 (129), s. 110-112.

set Kuriakovič. Od 1997 roku właśnie z inicjatywy Fundacji D.O.M. 26 stycznia, co roku na zakończenie Tygodnia Modlitwy o Jedność Chrześcijan prowadzone są modlitwy w intencji pokoju i współpracy z muzułmanami. 26 stycznia 2000 roku podczas uroczystej mszy świętej w kościele św. Krzyża w Warszawie obecny był także imam Selim Chazbijewicz⁵⁶.

Dzień Islamu w Kościele katolickim w Polsce obchodzony jest od 2001 roku. Ustanowiono go decyzją Konferencji Episkopatu Polski jako dzień modlitw poświęcony islamowi. Decyzję o jego obchodzeniu podjęto podczas obrad w październiku 2000 roku w Kołobrzegu, Dzień ten wyznaczono na 26 stycznia. Organizatorem obchodów tego Dnia jest Komitet ds. Dialogu z Religiami Niechrześcijańskimi będący częścią Rady ds. Dialogu Międzyreligijnego Konferencji Episkopatu Polski. Pomocą w trudach organizacji dnia służą również członkowie RWKiM. W latach 2001-2002 obchodzono Dzień Modlitwy w intencji muzułmanów, a od 2003 roku zmieniono nazwę dnia na Dzień Islamu w Kościele katolickim⁵⁷.

W liście pasterskim: „Dialog-zadanie na nowy wiek” biskupi napisali: „Chcemy – poprzez wprowadzenie corocznego Dnia Modlitw Poświęconego Islamowi”, obchodzonego 26 stycznia, zapewnić z naszej strony duchowe wsparcie dla dojrzewania wewnętrznego islamu tych tendencji, które są zgodne z wolą Bożą oraz kształtować wśród nas zrozumienie i szacunek dla tych naszych „młodszych braci”, którzy szczerze szukają i chcą (...) być posłuszni Bogu”⁵⁸.

Dzień Islamu ma charakter konferencyjno-modlitewny. Dni Islamu mają elementy wspólne, które zostały wypracowane i stały się niejako kanonem oraz wzorem do naśladowania w kolejnych latach. Punktem centralnym obchodów tego Dnia jest zazwyczaj modlitwa w intencji pokoju na świecie oraz o pokojowe współdziałanie wiernych obu religii. Do części stałych należy zaliczyć również: przesłanie, czytanie fragmentów ksiąg świętych, modlitwa powszechna oraz Ojciec nasz, błogosławieństwo i przekazanie znaku pokoju. Ponadto Dzień Islamu umożliwia głębokie poznanie wielkiej religii monoteistycznej, która zdobywa coraz większą popularność na świecie, a także w naszym kraju. Organizowane są odczyty, wygłaszane referaty oraz prowadzone dyskusje i rozmowy. Wszystkie te elementy służą poznaniu kultury i tradycji oraz religii islamu. Każde spotkanie kończy się wspólną agapą⁵⁹.

W Polsce zazwyczaj nie dostrzega się niechęci wobec wyznawców islamu, głównie z powodu małej liczby wiernych Allaha. Polskie społeczeństwo posiada

⁵⁶ Por. *Modlitwa o pokój. III Dzień Islamu w Polsce*, „Wiadomości KAI” (2003) nr 4 (566), s. 5.

⁵⁷ Por. *Dzień modlitw poświęconych islamowi. Pierwszy w historii polskiego Kościoła*, „Wiadomości KAI” (2001) nr 5 (462), s. 7.

⁵⁸ *Dialog – zadanie na nowy wiek...*, art. cyt., s. 107.

⁵⁹ Por. *Modlitwy o pokój i tolerancję. Centralne obchody Dnia Islamu*, „Wiadomości KAI” (2004) nr 5 (619), s. 6.

małą wiedzę na temat doktryny oraz struktury islamu. Dlatego święto islamu w Kościele ma głównie wymiar edukacyjny oraz ekumeniczny. Polska powinna być wzorem, za którym podążać winny inne Kościoły lokalne Europy. Kościół katolicki jest autorytetem potrafiącym łagodzić zdrażnienia w społeczeństwach. Muzułmanie pojmują Kościół jako serce Europy, a więc wprowadzenie Dnia Islamu w pozostałych krajach starego kontynentu byłoby gestem serca. Szczególnie współcześnie, gdzie Francja zakazała noszenia chust muzułmańskim uczennicom lub w Niemczech dyskutowany jest problem muzułmańskich gett⁶⁰.

Organizatorzy Dnia Islamu zgodnie twierdzą, że „dzień modlitw poświęconych islamowi jest jedną z ważniejszych inicjatyw umacniających wzajemne poznanie i zrozumienie przedstawicieli obu religii”⁶¹. Muzułmanie uważają, że: „To dzień potrzebny katolikom, by zauważyli żyjących obok nich muzułmanów”⁶². Przedstawiciele islamu w Polsce uważają, że idea Dnia Islamu jest pozytywna. Inicjatywa wyszła od Kościoła katolickiego, instytucji o jednolitej strukturze i skierowana została do wyznawców islamu, często podzielonych przez różne nurty oraz odłamy. Korzyści zatem płynące z Dnia Islamu mogą być na dwóch płaszczyznach: ziemskiej i duchowej.

Wydarzeniem inauguracyjnym obchody Dnia Islamu w Kościele katolickim w Polsce było sympozjum naukowe pt: „Islam w Europie Wschodniej. Historia i perspektywy dialogu”. Sesję zorganizowano 26 stycznia 2001 roku na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie, przy szczególnym zaangażowaniu Zakładu Teologii Praktycznej i Ekumenizmu Wydziału Teologicznego. Podczas konferencji naukowej omówione zostały zagadnienia dotyczące islamu w Polsce, a także sytuacji postrzegania religii islamu na świecie⁶³.

5. ZAKOŃCZENIE

Islam w Polsce ciągle jeszcze budzi obawy i strach społeczeństwa przed zamachami terrorystycznymi. Wynika to z niskiego stanu wiedzy na temat życia i kultury wyznawców religii islamu oraz powielanie stereotypu, że muzułmanin jest terrorystą. Migracje ludności we współczesnym świecie sprawiają, że coraz częściej na ulicach polskich miast spotkać można przedstawicieli innych kultur, wyznających odmienną religię. Taka sytuacja z kolei zmusza do poznawania obyczajów innych nacji.

⁶⁰ Por. M. Zając, *Ojciec nasz i Al – Fatiha*, „Tygodnik Powszechny” (2004) nr 6, s. 2.

⁶¹ *Nie urzeka nas ogień i miecz. V Dzień Islamu w Kościele katolickim w Polsce*, „Wiadomości KAI” (2005) nr 5 (671), s. 9.

⁶² M. Zając, *Ojciec nasz i Al – Fatiha...*, art. cyt., s. 2.

⁶³ Por. W. Nowak, J. Pawlik (red.), *Islam w Europie Wschodniej. Historia i perspektywy dialogu. Materiały konferencji w Olsztynie 26.01.2001*, Olsztyn 2001, s. 5-7.

W Polsce od wielu wieków żyją w zgodzie i we wzajemnym szacunku wyznawcy różnych religii: katolicy, prawosławni, żydzi i muzułmanie. Żyjąc obok siebie są przykładem dialogu, tolerancji oraz wzajemnej współpracy dla Rzeczypospolitej Polski. Obecność muzułmanów w Polsce jawi się jako mocno ugruntowana w historii ojczyzny i jest z nią nierozzerwalnie związana. Ponadto ściśle przenika się z historią Polski.

Kościół katolicki w Polsce dostrzegł konieczność podjęcia współpracy na rzecz dialogu i wzajemnego porozumienia z wyznawcami islamu. Włączając się w różne formy edukacyjno-informacyjne, kształtuje świadomość międzyreligijną swoich wiernych.

SUMMARY

Christians' religious dialogue with Muslims in Poland

The religion of Islam in Poland still wakes the fear of society before terroristic attempts. This is an result of the low state of knowledge. Some people still duplicate the stereotype, that Muslim has to be a terrorist. The migrations of population in present world causes that also on the streets of Polish cities we can met Muslims practicing their religion. Catholic church in Poland keeps the dialogue and good relations with Muslims, including such institutions as Mutual Catholic and Muslim Council or Committee for Inter-Religious Dialogue.

Key words:

Muslims in Poland, Interreligious Dialogue, Tatars

Słowa kluczowe:

Muzułmanie w Polsce, Dialog międzyreligijny, Tatarzy